

Балагура Т.,
учитель української мови та літератури,
керівник літературної студії «Перевесло»,
Герой України,
член Національної спілки журналістів України,
Науковий ліцей № 3
(м. Полтава)

ЗОРОВА ПОЕЗІЯ УЧНІВ

ЯК МИСТЕЦТВО ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗІВ

«Нова доба нового прагне слова!» – цитую нашого класика Максима Рильського. А познайомившись із Міжнародною програмою СЕЕН (соціально-емоційного та етичного навчання), інструментом розвитку м'яких навичок, іще раз переконуюся: пошуки форм роботи, методів і прийомів стимулюють до творчого розмаїття уроків, занять факультативу чи літературної студії.

Працюючи вчителем української мови та літератури, керуючи літературно-мистецькою студією «Перевесло» (*pereveslo.pl.ua*), спробувала зацікавити слухачів поезомалярством (або ще подибуємо терміни: поезографія, зорова, візуальна, експериментальна поезія [3, с. 141, 145]) минулих епох.

Зорова поезія (візуальна, графічна) – це мистецькі твори, які синтезують літературний текст та елементи зорових видів мистецтва. Набула поширення вона в українській літературі дуже давно завдяки Івану Величковському [5, с. 11; 6, с. 64–65]. Хоча термін «зорова поезія» з'явився десь на початку ХІХ століття, нині цей вид мистецтва доволі популярний і має та розмаїте гроно майстрів слова та графіки [7].

Учням цікаво, що поезомалярство поєднує графіку, живопис, декоративно-прикладне мистецтво, архітектуру, навіть математичні знаки [2, с. 38], формули, піктограми, емотикони тощо. «Зорова форма поетичного тексту не лише фіксує усну (звукову) форму, а й творить з нею естетичну єдність, а також може мати самодостатній зміст, що надає твору додаткової

поетичної енергії» [7]. Згодом почали виникати (й виникають досі) її різновиди, збагачені особливостями літератури певної епохи. Але принцип Симоніда, що «малюнок є німа поезія, а поезія – промовистий малюнок» [1, с. 90] був актуальним завжди. 1998 року вийшло єдине число літературно-мистецького часопису зорової поезії «Зрима рима» (засновник В. Чупринін), присвячене паліндромам [9, с. 154], а Т. Назаренко упорядкувала антологію «Поезографія: сучасна зорова поезія українською мовою» (2005) [4].

У сучасній літературі зорова поезія має своє продовження [5, с. 5]. Мені пощастило познайомитися з Миколою Сорокою, одним із представників цього виду красного слова [8], але водночас дослідника зорової поезії, кандидата наук, доктора філософії (нині – незалежний дослідник Провінційного уряду Альберти). Він першим в Україні захистив дисертаційну роботу із цієї проблематики («Зорова поезія в українській літературі кінця XVI – початку XVIII століття»), а згодом видав й однойменну монографію [6]. Поетична творчість Миколи Сороки зацікавила й моїх учнів. Тож ми познайомилися з його книгами, з його незвичайними витворами – поетичними «штуками». І самі спробували створити зорову поезію. Вона така різна й колоритна, наповнена малюнками, формами, кольором, шрифтами. Однак, як і будь-який короткий твір, має глибинну суть і проникливі образи.

Звичайно, спочатку ми познайомилися з особливостями та видами цього виду мистецтва, де форма, звук та образ творять естетичну єдність, яка надає твору додаткової поетичної енергії. Окрім того, зорова форма може мати самодостатній зміст, особливо в разі, якщо має більш графічне вирішення в її різновидах [2, с. 33].

У своїй монографії Микола Сорока подає таблицю системи жанрів зорової поезії [6, с. 155]. Познайомившись із нею, учні захопилися ідеєю й почали експериментувати, створюючи власні нові жанри, поєднуючи їх чи поглиблюючи їх.

Мабуть, починалася наша зорова поезія прозаїчно – як ілюстрація до власних творів. Урбаністичний вірш «Акорд» Вероніка Флора проілюструвала

чорно-білою ілюстрацією, де¹

Кожен день, як один, і не схожий на інші.

Відчуваєш цей ритм серця міста.

Анастасія Золотайко втілила ідею міста на власній кольоровій ілюстрації, елементи поезії підкріпивши сюжетними етюдами блюзового міста:

З сигналів машин придумаю біт,

Покладу зверху пару акордів.

Хворіє гітара— запущений грип,

Хворіють серця пішоходів.

Струни холодні, а руки горять.

Ріже пальці блискуче залізо.

Люди байдуже навкруги майорять,

Та тікати зі сцени запізно.

Зорова поезія фігурна починалася з найпростіших римувань, занотованих у форму. Ось, наприклад, Владислав Міщенко, захоплений пригодницькими романами й фільмами, пише про ковбоя, створюючи форму обличчя в капелюсі:

Ось такий собі герой.

Жив на Заході ковбой.

У чашці запашного чаю колами тулить образи Петрук Дарія: «*Кожному свій комфорт: комусь камін чи чай, пухнаста кофта, теплий душ чи голосне багаття... А який ваш комфорт? Пишіть у цей рядок...*»

У формі циферблата бачить час Анна Дмитренко: «*Не чекай! Час не зупинити! Він ніколи не буде ідеальним для кожного. Тому дій!*»

У дві форми рамкує зміст поезії Олександр Дельва: осиковий лист і зоря.

А він, як птах, тремтить в руках,

в осінніх мріях і думках,

---

¹ Тут і далі наочно-ілюстративний матеріал учасників літ.-мист. студії «Перевесло» взято з презентації її керівника Тетяни Балагури «Зорова поезія як мистецтво візуалізації образів» (Науковий ліцей № 3 Полтавської міськради, 2023). URL: <http://surl.li/gsmky>

*червоно-жовтий колораж.
Осінній створює пейзаж
оцею осики лист.
Я ж в небо дивлюсь,
пошепки мрію,
а вголос про щастя молюсь,
зорі рахую і далі крокую.
Зоряний шлях.
Десь там далеко
дивні планети,
може, хтось мріє
так само, як я.*

У роботі Єгора Губенка використано форму сонця з жовтогарячим кругом й усі слова на літеру С: *«Сонце сходить спозаранку. Соловейко співає світанком. Спить сова. Скрекоче сорока. Стрибає синичка».*

Артем Веденкін, який цікавиться індійською культурою, вирішив зашифрувати верлібр у символі: *«Інь і янь – це сили, що символізують гармонію і добробут. І ми, як інь і янь, разом ідемо до мети!»*

Софія Ващенко привернула нашу увагу на буденному листочку, піднятому вітром в осінньому пориві: *«Пливучи в золотому морі, мільйони листочків повільно падають на осінній килим... Нам подобається збирати осінні букети й дивуватися красі, але тільки деякі знаходять неповторність у деталях... Листя завжди дотримується напрямку вітру, та хтось все-таки любить його слухати».* Емблематично на аркуші зображено два листочки й траєкторія польоту, прописана думками верлібру.

Коханню не заважає дощ. Особливо тоді, коли рятує жовта парасолька. Володимир Бурмус ховає під нею враження від побаченої сімейної пари: *«Жовта парасолька. Жовтий місяць. Два голуби воркочуть про кохання».* Так просто й так глибоко, особливо тоді, коли пишеш про власних батьків.

Форму квіточки використала Ольга Процай, яка переконана, що люди

дуже схожі на квіти, люблять порівнювати себе з найвишуканішими. А варто звернути увагу на просту ромашку. Така краса в жовтоокій ромашці буденній!

Мабуть, найпоширеніші форми зорової поезії – чашка й сердечко. Тож щоб зробити твір цікавим, треба вкласти цікавий зміст. Про сім'ю – в Сергія Якіна, про подругу – в Миколи Шорнікова.

Мелодійність і гітара стали основою зорової поезії Михайла Книша, де *«легке арпеджіо надасть фріссону»*, де звуки вулиці (цок-цок) ляжуть фоном до улюблених пісень, цитати з яких теж заміксовано у верлібрі юного гітариста.

Використання емодзі доволі поширене серед дітей ф підлітків. Адже дрібні малюнки-емоції допомагають додати шарму і яскравіше втілити думку Анни Заїки.

Кохання ніби Грааль.

Його всі бачать наче мрію.

Один знайде його не раз,

А інший взагалі не вірить...

Інга Багдасарян додає до поезії інтернет-заготовки, щоб яскраво розповісти про відпочинок мрії, де *«приємна втома емоцій»* сьогодні зміниться новими відкриттями завтра – екстримом, дайвінгом, акулами.

У такий спосіб вибудовує вірш про дорогу додому Софійка Кваша. Юнка вдало прописує звуки вулиці, емоції, ділить слова на частини, створюючи неймовірний ефект епізодичних вражень, які виявляються тільки... сном. Проте неймовірно колоритно-футуристичним. У цьому самому напрямі й робота Вікторії Веденкіної. Як його читати, «підказують» вказівники й світлофор.

У швидкому ритмі життя поезія Олександра Ромашка, який асоціює себе з людиною-блискавкою. А Сергій Якін під глибоким враженням від перемоги у волейбольному турнірі вкладає миті щастя в рядки такої поезії: *«Іду крізь сутінки додому, бринить медаль на шиї ДЗИНЬ»*.

Елементи різнорівневих рядків, обірваних чи розірваних слів у поєднанні з мінімалюнками й кольором допомагають Володимиру Бурмусу описати день, що увімкнув емоції, почуття, образи.

Вибір кольору й навіть паперу теж указує на пріоритети смаку та дизайну. Як у роботі Євгенії Семенової та Гаврилко Дар'ї. Валентина Любицька ж підсумовує: *«Чим важчий шлях, тим краще пізнавати те, що ніхто не владен розпізнати»*.

Тільки емоційно наснажена людина, щаслива й світла, зможе зашифрувати словами порядок кольорів веселки. Ви лишень послухайте, як звучать рядки: *«Чарівна осінь жовтокрила золотом блакитним себе фарбувала»* (Анна Павленко). *«Чудово протягом життя завжди горить світло фантазій»* (Майя Пелєвіна).

Безсумнівно, що варто заглянути в очі зоровій поезії, зняти табу метафор-метонімії, знайти вираження емоціям і враженням, як це зробили наші талановиті діти.

*Щастя – вбачати в тобі
Прекрасне, ніжне та раниме:
Чути весняні голоси,
Шуми лісів та шелест поля
Там, де приходить щастя і моя душа...*

(Донос Софія)

Як бачимо, поринути у творче середовище зорової поезії – це не тільки цікавий мистецький експеримент. Це насамперед вияв фантазії в зовсім несподіваних ракурсах, уміння побачити зовнішній і внутрішній світ у звуках, кольорах і формах. І що дуже важливо – це ефективний психологічний відпочинок і чудова «зарядка» для розуму.

Список використаної літератури

1. Ганченко А. (2016). Зорові форми поезії. *Одеська болгаристика: наук. щорічник*. Одеса : ОНУ ім. І.І. Мечникова, № 13–14. С. 90–95.
2. Луговик М. (2014). Зорова поезія: від футуризму Михайля Семенка до паліндромних братчиків літературного гурту «Геракліт». *Слово і Час*. № 2. С. 33–44.
3. Лучук І. (2017). Українська експериментальна поезія (деякі аспекти). *Українське літературознавство*. Вип. 82. С. 139–149.
4. Назаренко Т. (2005). Поезографія: сучасна зорова поезія українською мовою. Київ : Родовід, 204 с.

5. Починок Ю. (2015). Українська експериментальна поезія кінця ХХ – початку ХХІ століття: текст, контекст, інтертекст : монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 216 с.

6. Сорока М. (1997). Зорова поезія в українській літературі кінця ХVІ–ХVІІІ ст. : монографія. Київ : Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України, 208 с.

7. Сорока М. (1997). Зорова поезія. *ЕСУ: Енциклопедія сучасної України* : офіційний вебсайт. URL: <https://esu.com.ua/article-17118>.

8. Сорока М. Зорові поезії. Едмонтон : [без вид.], . 92 с.

9. Харамурза Д.В. (2020). Літературно-художні часописи України 1990–2020 рр. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Т. 31 (70). № 2. Ч. 4. С. 150–157.

Батієвська Т.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка;

Бабенко В.,

старший викладач,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка
(м. Полтава)

ПЕЙЗАЖНИЙ ЖИВОПИС

У ЗМІСТІ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Пейзажний живопис – це зображення природи за допомогою основного виражального засобу – кольору. Живопис може виховувати: створювати смак, можна сказати «погляд» сучасних художників і художників взагалі [1]. Тобто митець в процесі зображення пейзажу, створює художній образ, який є відображенням його почуттів, емоцій, думок.

У ході розгляду педагогічного досвіду вивчення пейзажного живопису було проаналізовано програму з образотворчого мистецтва та розглянуто підручники з образотворчого мистецтва, рекомендовані Міністерством освіти і науки України: «Образотворче мистецтво» 5 клас, автори О. Калініченко, Л. Масол, «Образотворче мистецтво» 5 клас, автори С. Железняк, О. Ламонова, «Образотворче мистецтво» 5 клас, автори Е. Белкіна,